

Monument voor ‘Tante Jochie’ Muurling

‘Tante Jochie’ noemde het kind zijn pleegmoeder, die ook als ‘tante Jo’ bekend stond. Eddy-Lex Israël was een kleutertje toen hij in 1942 in de Van Beuningenstraat in Hilversum kwam te wonen. Een veilig onderduikadres. Nu, als zeventiger, heeft hij een boek over haar geschreven. Als eerbetoon.

De vrouw die in 1938 naar Hilversum-zuid was getogen heette Jo Muurling, Jo Bruijne van haar meisjesnaam. Ze was een jonge weduwe die met haar zeven (!) dochters vanuit Amsterdam naar de radiostad in het Gooi was verhuisd. De gezondere lucht hier was beter voor haar kroost. De Van Beuningenstraat kwam in die tijd uit op de hei. Wat er daarna gebeurde zou een vergeten historie zijn gebleven als het joodse onderduikertje van toen niet alsnog naar de pen had gegrepen. In zijn boek *Jo Muurling en haar zeven dappere dochters* schrijft Eddy-Lex Israël dat hij in 2008 nog eens langs zijn oude Hilversumse onderduikadres liep. Hij was al bezig met de biografie van zijn toenmalige pleegmoeder.

Mediabedrijfje

Al googelend ontdekte hij dat in de Van Beuningenstraat 40 al jaren een mediabedrijfje zit van ene mijnheer Zandstra. Hij belde en Jan Zandstra, die er al sinds 1986 woont, liet zich in het daaropvolgende gesprek ontvallen dat hij destijds een aantal zaken had gevonden in de kruipruimte onder de vloer van de gang: een stapeltje boeken, papiersnippers en een matras. Relicten uit de oorlog hoogstwaarschijnlijk. Op een van de boeken stond de naam Dasberg. Hij had het niet weggegooid, maar op zolder bewaard.

Een link met de oorlog lag voor de hand, vooral omdat een aantal van de boeken in het hebreuws was geschreven. Die joodse boeken waren ook van onderduikers geweest, in bewaring gegeven door de rabbijn Nathan Dasberg aan een vertrouwenspersoon: Jo

Eddy-Lex Israël poseert in 2008 voor Van Beuningenstraat 40.

Muurling, de toenmalige bewoonster. De matras was misschien bedoeld geweest voor iemand uit het verzet, die een veilige schuilplek nodig had.

Op tafel uitgesteld

De Zandstra's dubden een tijdje wat ermee te doen, aan een museum te schenken of zo. Maar de ontvangende partij werd ex-onderduiker Eddy-Lex Israël, die ineens zomaar langs was gekomen na zoveel tijd. De vondst – tien intacte religieus-joodse boeken en enkele publicaties in snippers – werd op tafel uitgesteld. Daar herkende Israël meteen twee namen in het Hebreuws: die van de Hilversumse rabbijn Dasberg en van zijn mede-onderduikster van toen, Eefje Cohen.

De Van Beuningenstraat en het verzet

De Van Beuningenstraat telde naar verhouding veel bewoners die aan het verzet deelnamen. Behalve Jo Muurling en Rob Korpershoek woonde er de familie Verschure. Samen met Jan Verschure zorgde Jo voor onderduikadressen. Jan Verschure was een vooraanstaand man in het verzet en onderhield ook internationale contacten. In de loop van de oorlog werd hij gevangen genomen en gefusilleerd.

Dicht bij de Muurlingen, zeven huizen er vandaan, woonde de familie Hannema, op nummer 26. In de loop van 1942 vroeg mijnheer Hannema Rob Korpershoek of hij de verdedigingswerken van het vliegveld van Hilversum in kaart wilde brengen. Daar had men in Engeland behoefte aan. Met even veel plezier als waarmee Rob zijn spotprenten tekende voor het illegale blad "Ons Verzet", wijdde hij zich aan deze nauwkeurige opdracht. Een jaar later, september 1943, werd Klaas Hannema gearresteerd wegens het verbergen van een radio en van joden. Hij kwam om in een Duits concentratiekamp.

Enige huizen verder, op no. 18, woonde mevrouw Van Wageningen, ook al met onderduikers in huis.

Twee van de permanente bewoners van deze straat verloren dus hun leven in de strijd tegen de nazi's. Een maand voor de bevrijding werd nog een verzetsstrijder om het leven gebracht, die een korte periode (waarschijnlijk in 1943) ondergedoken was geweest bij Jo Muurling: Rinke Vos. Met negen andere mannen werd bij 5 april 1945 door de Duitsers gefusilleerd in Zeist. Rinke was pas 23 jaar oud. Ter herinnering aan hem en zijn medestrijders werd in 1946 een gemeenschappelijk grafmonument onthuld op de Algemene Begraafplaats in Zeist. In 1955 werden naar Klaas Hannema en Jan Verschure in Hilversum straten vernoemd.

Aan drie bewoners die de oorlog overleefden, zou later de hoogste onderscheiding van de staat Israël, die van Yad Vashem, ten deel vallen. Bij leven aan Rob Korpershoek en Wibo Florissen, postuum aan Jo Muurling.

De boeken uit de privé-bibliotheek van de rabbijn zijn begin 1942 in de kruipruimte verstopt om de oorlog te overleven. Dat is dus gelukt.

Dat Tante Jo anti-Duits was zou een enorm understatement zijn. Bekend is dat toen de Duitsers in mei 1940 Hilversum binnentrokken, ze letterlijk haar pa-

Jo Muurling. (foto's uit het besproken boek)

raplu naar hen gooide. Dat bleef zonder gevolgen. De van huis uit gereformeerde dame stelde zich tot taak zich zo nuttig mogelijk te maken voor medemensen die een onderduikadres nodig hadden. Ze wist ook andere verzetslui die in de Van Beuningenstraat woonden in te schakelen.

Drieste actie

Een belangrijk wapenfeit: in november 1943 hield Jo Muurling het ondergedoken driejarige dochtertje Mirjam van rabbijn Dasberg uit handen van de Duitsers. Drie als SD'ers geklede jongens haalden de kleine in Amsterdam net op tijd weg. Voor die drieste actie tekenden de bij Tante Jo ondergedoken Wibo Florissen en Aart Korteweg, plus overbuurjongen Rob Korpershoek – laatstgenoemde oud-verzetsman is vorig jaar nog door de schrijver geïnterviewd over Jo Muurling, ter voorbereiding van het boek. Florissen en Korpershoek mochten ver na de oorlog in Jeruzalem een Yad Vashem-onderscheiding komen ophalen. Over Korteweg ontbreken gegevens.

Yad Vashem

Bij Tante Jo in huis was het in de oorlog behoorlijk druk. Met haar eigen dochters en – in wisselende samenstelling – een groepje joodse onderduikkinderen. Een van hen was de auteur, Eddy-Lex Israël, die de boeken van rabbijn Dasberg nog in bezit heeft. Het boek over zijn onderduikmoeder is geïllustreerd met enkele tientallen foto's van voor, tijdens en na de oorlog. Na de oorlog woonde Jo Muurling op nog twee adressen in Hilversum: Oude Amersfoortseweg 43 en De Kupstraat 40. Op 2 maart 1971 overleed ze, 76 jaar oud. In 1994 dienden de auteur en mede-onderduiker Wim Boom ('Wimmie') een gemotiveerde aanvraag in voor een postume Yad Vashem-onderscheiding voor hun Hilversumse onderduikmoeder. Die kreeg ze, twee jaar later.

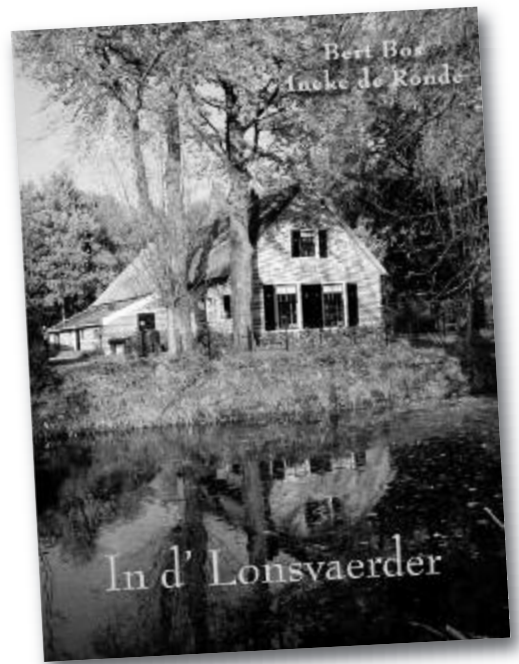
Hans Hoogenboom

Jo Muurling en haar zeven dappere dochters. Door Eddy-Lex Israël. Uitgeverij Boekenplan Maastricht. Winkelprijs €18,50. ISBN 978 90 8666 147 3

In d' Lonsvaerder

Iedereen die belangstelling heeft voor de plaatselijke historie of actief is in de monumentenzorg, wil graag meer achtergrondinformatie over de bijzondere gebouwen in Hilversum. Helaas is slechts van een klein aantal panden een bouwhistorisch onderzoek voor handen en deze zijn vaak erg beknopt. Met het verschijnen van de publicatie *In d' Lonsvaerder* zijn de achtergronden van dit bijzondere pand aan de Gooise Vaart bij de Stenen Brug duidelijk in beeld gebracht en voor iedereen beschikbaar. Het is zeer prijzenswaardig dat Bert Bos en Ineke de Ronde veel energie hebben besteed aan het achterhalen van de oorsprong van het pand, de bouwgeschiedenis, de bouwkundige aspecten, de bestemmingen en van de bewoners. De aanleiding tot dit onderzoek waren de voorvaderen van Bert Bos die ooit in deze boerderij woonden. Na zijn pensionering als sociaal geograaf begon hij aan dit onderzoek, waarbij zijn oude vak hem van dienst was. Ineke de Ronde vulde de gegevens aan met het onderzoek naar de reeks van eigenaren en bewoners van het huis, onderzoeken waar zij grote kennis en ervaring in heeft.

De publicatie gaat niet alleen over het huis. Ook wordt onder meer een globaal beeld gegeven van het ontstaan van het landschap rond de boerderij en de ontwikkelin-

gen in 's-Graveland. De strategische ligging van het huis aan de Gooise Vaart, vlak bij de oude Stenen Brug en aan de rand van 's-Graveland maken de historie van deze boerderij boeiend en belangrijk. Het pand heeft een duidelijk relatie met de stichting en exploitatie van de buitenplaatsen op 's-Graveland maar zeker ook met de belangrijke vaarweg naar Hilversum. Eeuwenlang vormde deze vaart dé ontsluiting van het geïsoleerd gelegen Hilversum. De Hilversummers protesteerden wel fel tegen het verlies van hun heidegrond voor de aanleg van de Amsterdamse buitenplaatsen, maar door de vaarweg via 's-Graveland richting Hilversum nam de welvaart van Hilversum belangrijk toe.

Het laatste hoofdstuk gaat in op de vraag of *In d' Lonsvaerder* een historische boerderij, Saksisch hallehuis of een langhuis is. Hier gaat de auteur mijns inziens voorbij aan de evolutie van het boerderijonderzoek in Nederland. Nieuwe uitgangspunten met betrekking tot de ontwikkeling en indeling van verschillende boerderijtypen geven een ander beeld met ook andere benamingen. Natuurlijk worden hierdoor eerdere beschrijvingen gedateerd. De term Saksische boerderij is binnen de huidige gangbare theorie duidelijk achterhaald. Het type boerderij, een hallehuis, wordt in dit hoofdstuk ook ten onrechte gelijkgesteld met de naam voor de vorm en indeling van de boerderij, een

De gevelstenen op het bekende pand aan de Beresteinseweg. (foto: EJP)

langhuis. Wel is duidelijk, en dit boekje is hiervan het bewijs, dat het een boerderij met historie is.

Helaas leidde het onderzoek niet tot het oplossen van alle vragen. Het ontstaan en moment van de bouw van de huidige boerderij blijken niet te achterhalen. Ook blijft de betekenis en herkomst van karakteristieke gevelstenen in de voorgevel in het duister gehuld. Het is vreemd dat juist over de geschiedenis van deze in het oog springende elementen niets in archieven is terug te vinden. Het blijft dus gissen naar de oorsprong van deze gevelstenen. Dit geeft wel de vrijheid om van mijn kant nog een suggestie voor de mogelijke herkomst toe te voegen. Het kan mijns inziens niet anders of Jan Perk (1666-1745), veerschipper en een belangrijk en opmerkelijk man, heeft de hand gehad in het laten maken van deze gevelstenen. Hij heeft als geen ander het dorp Hilversum verrijkt met gevelstenen. In het veerhuis plaatste hij de fraaie gevelsteen van het Perk-Haanse veer (Vaartweg 191), zijn woonhuis voorzag hij van vier gevelstenen waaronder een steen met een liggend hert (Vaartweg 155a), voor het huis aan het eind van de Vaart liet hij een steen maken met de tekst T'is zoo, en aan de Laanstraat de gevelstenen van het huisje Pas Op. Juist bij dit laatste huisje ligt een directe koppeling met de gevelstenen van In d' Lonsvaerder. In het boek staan die

gevelstenen afgebeeld met onder meer het engelenkopje in de top van de gevel. Dit engelenkopje komt geheel overeen met het engelenkopje in de topgevel van het huisje Pas Op. De relatie is duidelijk, maar de betekenis en oorspronkelijke plaats van de gevelstenen zijn hiermee natuurlijk nog niet opgelost. Zo geven de nog open eindkansen voor nieuwe veronderstellingen en mogelijkheden voor aanvullingen in de toekomst.

Het boek, met 80 bladzijden en veel illustraties, geeft een goed beeld van de historie van dit pand en het omringende landschap, zover dat op dit moment is te achterhalen. Laat dit boek een aansporing zijn om ook naar andere huizen een uitvoerig bouwhistorisch onderzoek te verrichten en daarna ook uit te geven. Gelukkig staan de huidige auteurs allerlei technieken ten dienste om het onderzoek te vereenvoudigen en de uitgave mogelijk te maken. Zo vermindert door *Printing on demand* de grote kostenpost van drukkosten, terwijl het resultaat toch een fraai en begerenswaardig boek oplevert.

Ed van Mensch

Bert Bos en Ineke de Ronde, *In d' Lonsvaerder*, Hilversum 2010, 80 blz. Te koop voor € 14,95 (excl. verzendkosten) bij Museum Hilversum of via Ineke de Ronde (email: i.de.ronde2@kpnplanet.nl)